

Chapter 28

Community of Practice in Uralic Studies (COPIUS), www.copius.eu

Introduction to Mari

Jeremy Bradley, jeremy.moss.bradley@univie.ac.at

Last updated 30 November 2021

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Grammar

1. Final clauses with imperative third person and манын

<u>Вын'ер ошо лийже манын</u> , шошым тудым лум үмбалаң шареныт.	People used to spread linen on snow in spring so that it was white.
<u>Вуй корштымым чарныже манын</u> , эмым йӱым.	I took medicine to stop my head from hurting.
<u>Уна-влакым вокзалыште вашлийышт манын</u> , нунылан ончылгоч йынгыртеныт.	They called up the guests in advance so that they could be met at the train station.
<u>Пушенге ынже кошко манын</u> , ме вӱдым оптена.	We water the tree so that it doesn't dry up.
<u>Шурно ынже йом манын</u> , жапыштыже поген налман.	One must gather the crops in time so that they are not lost.
<u>Самырык-влак, нуным ынышт умыло манын</u> , южгунам шолып йылме дене кутырат.	Young people will sometimes speak in secret languages so that people don't understand them.

1. Final clauses with imperative third person and манын

<p><u>Конкурсышто сенгаш манын, тудо чот</u> ямдылалтын. ~</p> <p><u>Конкурсышто сеныже манын, тудо чот</u> ямдылалтын.</p>	<p>(S)he prepared a lot in order to win in the tournament.</p>
---	--

2. Necessitive construction -шаш + улаш (-ам) 'to be'

	лудаш (-ам) 'to read'	
	Positive	Negative
1Sg		
2Sg		
3Sg		
1Pl		
2Pl		
3Pl		

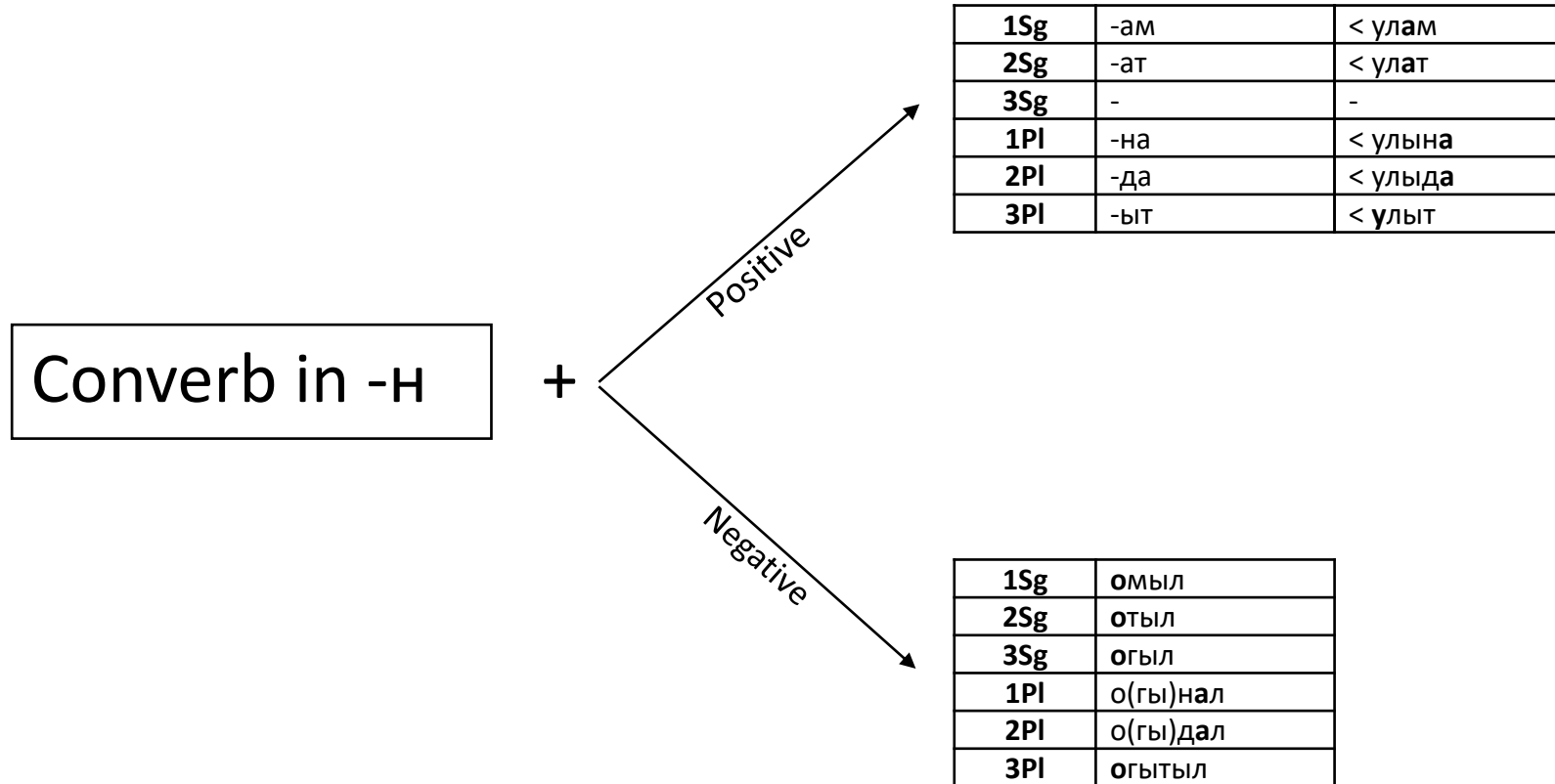
2. Necessitive construction -шаш + улаш (-ам) 'to be'

	лудаш (-ам) 'to read'	
	Positive	Negative
1Sg	лудшаш улам	лудшаш омыл
2Sg	лудшаш улат	лудшаш отыл
3Sg	лудшаш	лудшаш огыл
1Pl	лудшаш улына	лудшаш огынал (онал)
2Pl	лудшаш улыда	лудшаш огыдал (одал)
3Pl	лудшаш улыт	лудшаш огытыл

2. Necessitive construction -шаш + улаш (-ам) 'to be'

<p>Ме чыланат шочмо йылмынам, йўланам шымлышаш, аралышаш да <u>вияндышаш улына</u>.</p>	<p>We must all research, preserve and strengthen our native tongue and our customs.</p>
<p><u>Вучышаш отыл.</u></p>	<p>You don't have to wait.</p>

3. Alternative form of the simple past tense II

3. Alternative form of the simple past tense II

(positive forms only)

	лудаш (-ам) 'to read' > лудын >	
	Morphological	(< Periphrastic)
1Sg		
2Sg		
3Sg		
1Pl		
2Pl		
3Pl		

3. Alternative form of the simple past tense II

(positive forms only)

лудаш (-ам) 'to read' > лудын >		
	Morphological	(< Periphrastic)
1Sg	лудынам	лудын улам
2Sg	лудынат	лудын улат
3Sg	лудын	<i>лудын</i>
1Pl	лудынна	лудын улына
2Pl	лудында	лудын улыда
3Pl	лудыныт	лудын улыт

Words and word usage

1. пураш (-ем) 'to enter, to go in'

a) (basic lexical meaning)

Пөрт көргышкө иктаж-кө <u>пурен</u> ?	Did someone enter the house?
Ме <u>нунын</u> почеш ик пөлемыш <u>пурышна</u> да яра верым нална.	We entered a room after them and took free seats.
Институ <u>тыш</u> кайышыла, ме кафеш <u>пурышна</u> .	On our way to the institute, we went into a café.

1. пураш (-ем) 'to enter, to go in'

b) figurative: 'to belong to'

Мемнан йылме ешыш кызыт 15 йылме наре <u>пура</u> .	Currently roughly 15 languages belong to our language family.
Тиде ола Киров областьыш <u>пура</u> .	This city belongs to the Kirov Oblast.
Тиде пушенге уа ешыш <u>пура</u> .	This tree belongs to the family of willows.

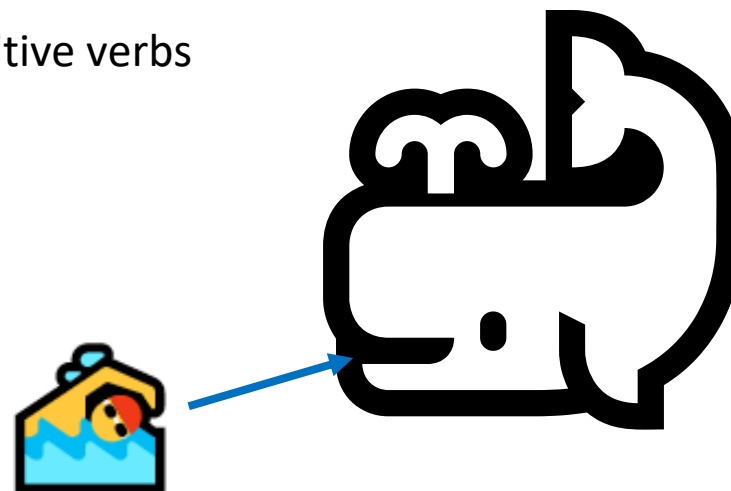
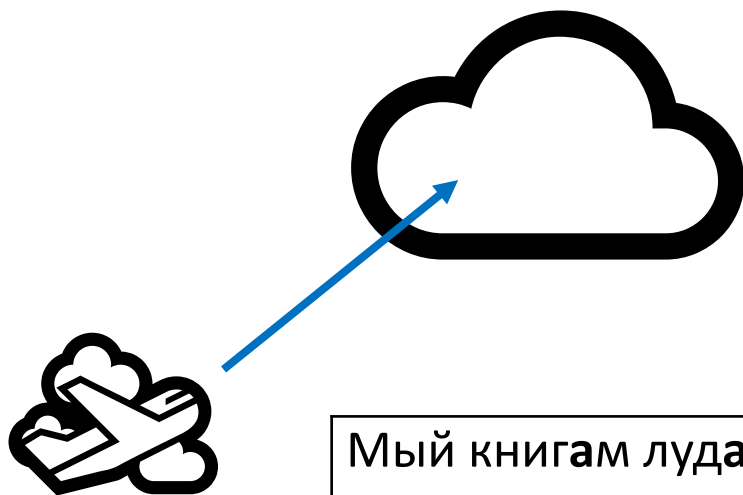
1. пураш (-ем) 'to enter, to go in'

c) figurative: 'to begin, to start'

Университетым пытарымекем, мый аспирантурыш тунемаш пурышым.	After finishing the university, I started a postgraduate course of studies.
Самовар шолаш <u>пурыш</u> .	The Samovar started boiling.
Кевытыш ужалышылан <u>пурен</u> .	(S)he started (working) as a salesperson in a shop.

1. пураш (-ем) 'to enter, to go in'

d) direction marker 'into' in converb constructions with intransitive verbs

Мый книгам лудам ыл'е, тиде жапыште шольым толын пурыш.	I was reading a book when my brother came in.
Карме умшашкем чонештен пурыш.	A fly flew into my mouth.
Илен-толын, православный вера марий калыкын илышышкыже шыген пурен.	Slowly, the orthodox faith took root in the lives of the Mari people.

2. тӱрлӧ ‘different, various, all sorts of (things)’

Кызыт марий-влак Пошкырт кундемын <u>тӱрлӧ районлаште</u> илат.	Today the Maris live in different districts of Bashkortostan.
Шокшо вӱдеш иктаж 15 минут наре <u>тӱрлӧ шудым</u> шолтыза.	Cook various herbs in hot water for about fifteen minutes.
Марий чодыраште <u>тӱрлӧ янлык</u> ила.	Different animals live in the Mari forests.
Йылмым аралымым чарнаш гын, йылме дене <u>тӱрлыжат</u> лийын кертеш.	If you cease to preserve your language, many things can happen to it.
Тиде айдеме нерген <u>тӱрлым</u> ойлат.	A lot of things are said about this person.
Сар годым <u>тӱрлымат</u> ужалтын.	Many things were experienced during the war.

3. Умылашыже огыт умыло ‘Well they don’t really understand one another’

<p>– Колым йөрәтәт мо? – <u>Кочкашыже кочкын</u> кертам, но, <u>чыным</u> ойлаш гын, ом йөрәте.</p>	<p>– Do you like fish? – Well I can eat it, but to tell the truth, I don’t like it.</p>
<p>– Озаңыште лийынат мо? – <u>Лияшыже лийын омыл</u>, но тудын нерген пеш шуко лудынам да видеом онченам.</p>	<p>– Have you been to Kazan? – Well I haven’t actually been there, but I’ve read a lot about it, and seen videos.</p>
<p>Рүдәр нерген <u>палашыже паленам</u>, а тудо кузерак пашам ышта, рашемдаш эшеат оңай.</p>	<p>Well I knew about the center, but it would still be interesting to find out how it works.</p>

Text

Ме ик мландын шочшыжо улына

Кумдан палыме финн шанчызе Йошкар-Олаш толын да университетысе студент-влак дене вашлийын мутланен. Тудо марий йылмым шымла, шкежат марла сайын кутыра.

- Марий кундемыште мый ик гана веле огыл лийынам, туге гынат тендан деке уло кумылын толам. Финляндий ден Марий республик шукертсек кылым кучен илат. Вет ме ик мландын шочшыжо улына, йылме шотыштат ик тўшкаш пурена.
- Те марла пеш сайын кутыреда. Марий йылмым кушто да кузе тунемын улыда?
- Мый марий йылмым шукертак тунемаш тўналынам. Финн-угор йылмым шымлыме годем тиде тўшкаш пурышо йылме-влакым шымлыде ок лий. Те паледа, мемнан йылме ешыш кызыт 15 йылме наре пура: финн, венгр, эстон, карел, мордва, марий да молат. А ожно эше шукырак йылме лийын улмаш. Икмыняр йылмыже, меря, муром да молат, йомын улыт.
- Каласыза, нине йылме-влак икте-весе деч кугун ойыртегалтыт мо? Мутлан, финн-влак марийым умылен кертыт?
- Умылашыже огыт умыло, вет, илен-толын, йылмына чот торлен. Но родо-тукым вож кўрлын огыл. Нине йылме-влакым ятыр икгай мут ушен шога. Мутлан, марий йылмыште «муно», эстон да финн йылмыште «муна». Тыгай икгай мут-влакым шуко ончыкташ лиеш.
- А чылаже тўняште мыняр финн-угор калык уло?

- Вес калык дене танастарымаште финн-угор калык тўшка кугужак огыл. Нине йылме-влак дене иктаж 25 миллион наре ег кутыра. 25 миллион шагалжак огыл, но йылмым аралымым чарнаш гын, йылме дене тўрлыжат лийын кертеш. Садлан те, самырык тукым, йылме ынже йом манын, уло вийдам пыштышаш улыда. Ме чыланат шочмо йылмынам, йўланам шымлышаш, аралышаш да вияндышаш улына. Вет йылме пыта гын, калыкат пыта.
- Каласыза, пожалуйста, профессор, иктаж-вере вес эллаште марий йылмым шымлыше улыт мо?
- Тўрлө эллаште финн-угор кафедр пелен марий йылмым тунемыт: Финляндийыште, Венгрийыште, Германийыште, США-ште, Австрийыште, Францийыште, Японийыште да моло вереат. Моло финн-угор йылме дене танастарымаште акрет годсо финн-угор мут-влак да пале-влак путырак сайын аралалт кодыныт. Марий йылмым шымлен, шанчызе-влак ал'е марте рашемдыдыме йодышлан вашмутым муыт. Мыйын шонымаште, чыла финн-угор йылмызе-влак марий йылмым палышаш улыт. Тидын верч ме чыланат иквереш тыршышаш улына.

Exercises

9.

www.youtube.com/watch?v=iLgk_M9hkX0

Йошкар-Олаште Российысе финн-угор журналист-влак ассоциацийын 6-шо форумжо пашам тўналын. Тушко Мордовий, Удмуртий, Коми, Карелий, Ненец автономий округ, Пошкырт кундемла гыч журналист-влак толыныт. Ушештарем, мемнан элысе финн-угор прессе икымше гана 2003-шо ийыште Марий Элыште вашлийын. Тунам Российысе финн-угор журналист-влакын ассоциацийыштым ыштеныт. Темынам умбакыже мемнан корреспондентна шуя.

Республикысе да регионисо прессын паша лектышше дене палдараш да лекше йодыш-влакым пырля канашаш – лач тыгай амал дене СМИ пашаен-влак Российысе финн-угор журналист-влак ассоциацийын 6-шо форумшыкыжо погыненыт. Российын тўрлө регионжо да мемнан республикнан районлаж гыч 70 участник толын. Шукынжо шке кундемысе прессе дене палымым ыштеныт. Ненец автономий округ гыч толшо мўндыр унамат марий кундемыш лач тидак конден.

– Нарьян-Мар ола мемнан округыштына икте гына. Молыжо чыланат ял, села да посёлко улыт, сандене прессе начаррак виянеш. Чумыр ончалмаште округыштына кок телевидений, радио, кок газет редакций пашам ыштат. Тыгак «**Выңгы вада*» да «**Высокий возраст*» лўман журнал-влак савыкталтыт. Тылеч посна сулен налме канышыште улшо-шамычланат журнал уло, а йоча-влаклан тўвыра рўдер пелен посна савыктыш пашам ышта. Тушто нунылан «**Пунушка*» журнал руш да ненец йылмыла дене лектеш. Тематикым ончалаш гын, нуно тўрлө улыт. Чаманаш гына кодеш, кушкын толшо самырык тукым шочмо ненец йылме дене огеш кутыро. Йылмына ынже йом манын, ме разговорникым савыктенна. Тыгак лўмынак клубым организоватленна. Чўчкыдынак телевидений, радио да газет лаштыклаштат тиде темым нўлталына.

* *высокий возраст* – Russian ‘advanced age’, *выңгы вада* – Nenets ‘words of the tundra’, *пунушка* – Nenets ‘snow bunting (bird)’